

СЎЗ ЯСАЛИШ ТАРИХИГА ДОИР МУНОСАБАТ

Галиевич Фазлиддин Шарипов

Гулистон давлат университети доценти

fazliddindpr@mail.ru

Моҳичехра Бектемир қизи Алиқулова

Гулистон давлат университети магистранти

АННОТАЦИЯ

Тилшуносликда сўз шаклланиши муаммоларига алоҳида эътибор Махмуд Кошгарий давридан бери бериб келинмоқда. Умуман олганда жаҳон тилшунослигида сўз ясалишининг шаклланиш ёълларини аниқлаш, таснифлаш ва тавсифлаш каби масалалар бўйича ишлар олиб борилган. Бундан ташқари, туркий тиллар лингвистикасида туркий тилларда сўз ясалиши муаммоларига алоҳида эътибор қаратилган. Бундан ташқари, ўзбек тилшунослигида сўз ясалишининг моҳиятини очиб беришга қаратилган бир қатор тадқиқот ишлари мавжуд. Шу нуқтаи назардан таниқли ўзбек тилшуноси А.Ғуломовнинг сўз ясашга бағишланган асарлари ушбу муаммони ҳал қилишда асос бўлиб хизмат қилади ва А.Ғуломов ўз ишида А.Ҳожиёв асарларининг ўзбек тилида сўз ясалиш ёълларини синчковлик билан ўрганишда қўшган ҳиссасига мурожаат қилади. тил.

Калит сўзлар: сўз ясалиши, аффиксатсия, композитсия, синтактик инверсия, лексик, фонетик сўз ясалиши, қисқартириш, қайта ёьналтириш, префикс.

VIEWS ON THE WAYS OF WORD FORMATION

ABSTRACT

Special attention to the problems of word formation in linguistics has been paid since the times of Mahmud Koshgariy. In general in world linguistics works have been conducted on such problems of word formation as identifying, classifying and describing the ways of formation. In addition, in linguistics of Turkic languages special attention is paid to problems of word formation in Turkic languages. Moreover, there are number of research studies focused on revealing the essence of word formation in Uzbek linguistics. In this regards, well-known Uzbek linguist

A.Gulamov's works on word-formation serves as a baseline study in this problem and A.Gulamov in his work refers to the contribution of A.Hojiev's works in scrutinizing the ways of word formation in Uzbek language.

Keywords: word formation, affixation, composition, syntactic inversion, lexical, phonetic word formation, abbreviation, rederivation, prefix.

КИРИШ

Тилшуносликда сўз яшаш, тўғрироғи, ясалиш усуллари белгилаш борасидаги фикрлар, қарашлар жуда турли-туман. Бироқ шуни алоҳида таъкидлаш керакки, минг йиллик тарихи давомида сўз ясалишга эътибор қаратилган илк ишлардан бошлаб, то XX асрнинг охиригача қадар ва яратилган илмий тадқиқотларда ҳам сўзлар иккита фаол усулида ясалиши маълумдир. Бу деярли барча тилшунослар томонидан яқдиллик билан қабул қилинган. Лекин бошқа ҳолатлар қайд этилган ўринларда ҳам дастлаб ана шу икки: аффиксация ва композиция-синтактик усулда сўз ясалиши берилган.

Умуман олганда сўз ясалиши ҳар бир даврда турлича талқин этилган. Академик А.Ҳожиёвнинг "Ўзбек тили сўз ясалиш тизими" ўқув қўлланмасида ўзбек тилшунослигидан барча сўз яшаш ҳолатларининг таҳлилини берибган бўлса, Р.Сайфуллаева ва бошқаларнинг 2009 ҳамда 2010 йилларда нашр этилган "Ҳозирги ўзбек адабий тили" дарсликларидан сўз ясалиш билан боғлиқ ва фарқли жиҳатларига батафсил тўхталган. Лекин мақоламизда А.Ғуломов ва унинг сафдошларининг сўз ясалиши билан боғлиқ қарашларини келтириш билан кифояланамиз.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ўзбек илмий тилшунослигида сўз ясалиши билан боғлиқ илмий асарлар, жумладан, жаҳон, рус ва ўзбек тилшунослигининг грамматикасига оид илмий қарашлар олинди. Бундан ташқари мақолада тилшунос олим А.Ғуломовнинг илмий тадқиқотларидан, яъни сўз ясалиши билан боғлиқ мунозарали масалаларга ойдинлик киритганлиги тўғрисидаги маълумотлар ўрин эгаллаган. Тадқиқот мавзусини ёритишда таснифлаш, тавсифлаш, тарихий-қиёсий таҳлил усулларидан фойдаланилган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

XX асрнинг 40-йилларида А.Ғуломовнинг «Ўзбек тилида сўз яшаш йўллари ҳақида» 50 саҳифали мақоласи нашр этилади [5.Б 37-87]. Олим ушбу

ишида «Сўз яшаш термини, дунё тилларида сўз яшаш усулларининг бир қанча хил бўлишига қарамай, бизнинг онгимизда, одатда, аффикс орқали янги сўзнинг муомалага кириши тушунилади, чунки ҳозирги тилларда энг кўп қўлланадиган, жуда сингиб кетган усулдир. Бироқ мақоланинг 32-бетида бундан бошқа (аффиксиз) сўз яшаш усуллари ҳам бордир», - дейди. Олим агар аффиксиз бошқа усуллар ҳам бордир, деганда, ёрдамчи сўз сифатида сўз яшашда иштирок этган воситаларни (кам, хуш, қил, бўл, эт...) назарда тутган ҳолда ушбу фикрни айтган бўлса ҳам, барибир, ҳақлидир. А.Ғуломов ушбу мақоласида [11. Б.22] ўз қарашларини қисман ўзгартириб, ҳолатларни умумлаштириб, янгича ёндашиб, сўз яшаш усулларини учтага бирлаштириб, грамматик сўз яшаш, лексик-семантик сўз яшаш ва фонетик сўз яшаш тарзида ажратади. Албатта, олим шу ўринда берилган жумлада "...ўзбек тилида сўз яшаш воситалари ҳар хил бўлиб, уларнинг типлари шундай кўринишларга эга: морфологик тип, лексик-семантик тип, морфологик-синтактик тип, фонетик тип" тарзидаги фикрни айтади. Кўринадики, А.Ғуломов ушбу фикрида, ҳақиқатдан ҳам, айрим олимлар тўғри таъкидлаганларидек, гуё "сўз яшаш типи" ва "сўз яшалиш йўли" тушунчаларини қориштириб юборган, уларни эквиваленти сифатида қўллаган. Ҳатто, тип маъносида «модел» сўзини ҳам қўлланганлиги қайд этилади. А.Ғуломов, умуман олганда, сўз яшаш типининг моҳиятини тўғри тушунган, яъни олим ясама сўзларни ўзаро бирлаштирувчи маъно, бир томондан, бир типга оид ясама сўзларнинг ҳаммасини уларнинг сўз яшалиши асосларидан фарқлашини ҳам, иккинчи томондан, сўз яшалишининг шу типини бошқа сўз яшалиши типларидан фарқлашини, учини томондан, бир типга оид ҳар бир ясама сўзнинг маъноси гуруҳловчи маънога тенг бўлмаслигини ҳам билган. Шу билан бирга, сўз яшалиш типининг умумийлик билан характерланишини ҳам, бунинг эса системага хос, системани белгиловчилардан ҳисобланишини ҳам билган. Бироқ шу ҳолатларни фарқлаган олим, ҳақиқатан ҳам, А.Ҳожиев кўрсатганидек, *сўз яшалиш типи* ва *сўз яшаш йўллари*, *сўз яшаш усуллари терминларини* эквивалент сифатида қўллагани ҳам фактдир. Олим сўз яшалиш типи ва моделларини фарқлаб, иккинчиси биринчисининг таркибида бўлишини тўғри кўрсатган.

А.Ғуломов XX аср ўрталарида сўз яшаш усуллари терминини қўллаб, бундай усулларни: морфологик, синтактик, лексик, семантик, фонетик усуллар тарзида белгилаган бўлса [4. Б.7], 70-йилларга келиб учта қолипга келтиради [15. Б.22].

Барча тилшунослар каби рус олимлари сўз яшалиш усули тушунчаси

моҳиятини тўғри англаган ҳолда умумлаштириб, иккита тарзида бир қадар умумлаштирган ҳолда эса тўртта тарзида белгилаганлар. Рус тилининг ўзига хос сўз ясалиши тизими нуқтаи назаридан бунинг қанчалик тўғри ва асосли эканлиги асосланади. 1980 йилда, Н.Ю.Шведова бош муҳаррирлигида яратилган «Русская грамматика» (1-китоб) фундаментал ишида умумлаштирилган тарзда, асосан, иккита сўз яшаш усули, 1970 йилда нашр этилган «Грамматика современного русского литературного языка» [17. Б.37-301] китобидаги сўз ясалишга оид қисмида ҳам шундай ифодаланган. Фақат кейинги китобда сон, олмош ҳамда экспрессивлик ифодаловчи юкламалар, таклид ва ундовлар, ўзгарувчан сўзларнинг ажратилган шакллари хос сўз ясалиш структураси, шунингдек, сўз ясалишида морфонологик ҳодисалар кўшимча тарзида берилган бўлиб, рус тилида сўз яшашнинг асосан икки усули қайд этилганлигига гувоҳ бўламиз. Н.М.Шанскийнинг «Очерки по русскому словообразованию» [16] монографиясида сўз ясалишнинг аббревиация ва редеривация усуллари ҳам бирлаштирилган ҳолда тўртта: лексик-семантик; морфолого-синтактик; лексик-синтактик ва морфологик усуллар алоҳида бобда берилган [16. Б.253]. Сўз яшаш усуллари шу тарзида белгилаш Галкина-Федарук ва бошқалар томонидан тузилган «Современный русский язык» китобида ҳам қайд этилган.

Бошқа туркий тиллардаги адабиётларда, жумладан, қозоқ тилига оид «Современный Казахский язык» китобида сўз ясалиши ҳар бир туркум доирасида берилиб, от, сифат, феъл ва равишларнинг ясалишида асосан аффиксация усули ҳамда сўз кўшиш усул борлиги қайд этилади. Бу китобнинг ўзида: «Аглютинатив тилларда сўз ясалишининг аффиксация усули ягона усул эмас. Қозоқ тилида янги сўзлар турли хил усуллар билан, жумладан, лексик-грамматик усул (сўз кўшиш, иккилантириш, такрорлаш кабилар) билан ҳам ясалиши мумкинлиги қатъий таъкидланган бўлиб, ўзак, негиз, ўзак морфема тушунчалари ва уларнинг моҳияти, шунингдек, аффиксларнинг, асосан ўзакдан кейин кўшилиши қайд этилади.

1975 йилда нашр этилган «Хакас тили грамматикаси» да [3. Б.52] сўз яшашининг морфологик, синтактик, лексик (лексик-синтактик) усуллари қайд этилган. Морфологик усулнинг энг унумли усул эканлиги, лексик усул изоҳланар экан, бунда, сўз маъносида туб ўзгариш ҳосил бўлиб, сўзнинг иккита сўзга ажралиб кетиши назарда тутилган. Худди шу тарзда Озарбайжон, Қорақалпоқ ва бошқа туркий тиллардаги сўз яшашининг аффиксация ва композиция усуллари қайд этилиб, лексик ёки лексик-

семантик каби бошқа усуллар ҳам мавжудлиги кўрсатиб ўтилади. Шуниси характерлики, қайд этилган адабиётларга эътибор қаратилса, кўрсатилган усуллар қаторида фақат фонетик усулда сўз ясаши асосан А.Ғуломовнинг шу масалага бағишланган ишларидагина кузатилади. Рус тилига оид адабиётларда ҳам, туркий тилларга оид адабиётларда ҳам бошқа олимлар томонидан бу усул қайд этилмайди. Демак, А.Ғуломов ўзбек тилида тарихан, сўз ясашининг шундай усули мавжуд бўлганлигига эътибор қаратади ва ўзбек тилининг ўзига хос фонетик материаллари асосида, ясашининг қонуниятларини тўғри белгилагани ҳолда, бу усулда кўплаб сўзлар ясалганлигини (тил тарихида) асослаб берган, дейиш мумкин. Албатта, бу усулда сўз ясаши (олим кўзда тутган тарзда) ҳозирги кунда кузатилмайди ҳамда ўз фаоллигини йўқотган. А.Ғуломов фонетик усулда сўз ясашининг биринчи кўриниши бўлган ички ўзгаришлар асосида сўз ясашига кўп маротаба мурожаат қилади ва бунинг қонуниятларини ҳам белгилаб беради[8]. Бу эса олимнинг ҳақ эканлигига кишини ишонтиради. Кейинги этимологик кузатишлар ҳам кўз-кўр, кун-тун, дада-ада-ота; оға-тоға, қўл-қил, кел-кет, олд-орт, ост-уст, ака-ука, ота-она, тош-теш, қатиқ-қаттиқ, тўғри-ўғри, сол-ол, бўз-тўз, сўз-сиз, бос-ос, хирр-ир, югур-йур, сугур-сур, арт-арч, ёй-ёз каби яна бошқа жуфтликларнинг шу усулда ясалганлигини кўрсатади (*дам-дим* каби қўлланишлар ҳам мавжуд). Бу масала ҳали жиддий тадқиқотларни талаб этади, албатта. Лекин, А.Ғуломовнинг бу усулга алоҳида эътибор қаратганлигини ва бу ҳолат ўзбек тилининг этимологик луғатларини тузишда назарий асослардан бири бўлганлигини ҳамда келгусидаги яна кўп тадқиқотларга манба бўлиш мумкинлигини таъкидлаймиз. Ўзбек тилшунослигида «содаллашиш» ҳодисасига бағишланган кейинги бир ишда ҳам юқоридаги каби жуфтликларда фонетик воситалар янги сўзларнинг ясашида муҳим аҳамият касб этганлиги қайд этиб ўтилади[10].

Гап шундаки, А.Ғуломовнинг морфонология ва сўз ясашига доир ишларида, шунингдек «Феъл» китобида, қоп-йоп, бос, бот-бол-болта-босқон; сўз-йўз; йор-йир-жир-жар (йара), бўз-бур-буш; тим-том-дом; кўр-гўр; кез-кес-кеч ва ҳоказо жуда кўп бир-биридан ясалган, бир-бирига товуш жуфтликлари (фоностома) жиҳатидан ҳамда маъно алоқадорлигига кўра боғланувчи бирликлар борки, улар 3-4 та эмас, яхлит системани ташкил этади. Уларнинг бир-биридан ясалганлигини белгиловчи қонуниятлари ҳам мавжуд. Жумладан, қарама-қарши, яқин тушунчаларни ифодаловчи сўзлар, от-феъл

жуфтлиги, от-фёъл-сифат жуфтлиги каби алоҳида қонуниятлар асосида юзага келганлиги ишончлидир. Фонетик ўзгариш асосида фарқланиш тарзида янги сўзлар ҳосил бўлиши масаласи А.Ғуломов томонидан жиддий тадқиқ этилган бўлиб, шу усулда сўз ясалиши мавжуд бўлганлиги асослаб берилган. Бизнингча, ўзбек тилига хос, одатда, бир бўғинли, икки товуши бир хил бўлган туб сўзларни, жиддий тадқиқ этилса олимнинг фикрлари тўғри эканлиги янада равшанлашди, ўзининг аниқ исботини топади. Масалан, йоп ва қоп сўзлари «бекитмоқ» семаси билан бирлашади; сўз-ўй сўзлари «бирор нарса сатҳи орқали «ўтиш» семаси билан, бўз-бўр сўзлари «хом», «ишлов берилмаган», «оқ» семалари билан, тим-том сўзлари «усти бекилган жой» (тимнинг тагида) семаси билан, йор-йир жуфтлиги «ажратиш» семаси билан бирлашади. Кўринадики, бари бир, қандайдир фонетик ҳодиса содир бўлган: кун-тун жуфтлигида олдинги товуш алмаштирилган ва ҳоказо. Буларнинг барчасида ана шундай фонетик ўзгариш асосида, дейлик кейин фарқланиш рўй бериб янги бир луғавий бирлик юзага келган. Ўзбек тили материаллари тарихда шу усулда янги сўзлар ясалганлигини тўғрисида маълумот беради.

XX аср охири XXI аср бошларида ўзбек тилшунослигида сўз ясалишининг асосан битта усули мавжудлиги тўғрисида маълумотлар бор, лекин барча тилшуносликларда аксарият олимларнинг чиқишларида композиция усулида сўз ясалиши йўқлиги қайд этила бошланди[13]. Академик А.Ҳожиёв ўзининг 1989 йили нашр этган «Ўзбек тили сўз ясалиши» қўлланмасида композиция усулини кўрсатиб беради. Олим аббревиация, лексик-семантик, фонетик, синтактик-лексик усулларни алоҳида усуллар тарзида қайд этмасликни баён қилган ҳамда аббревиация усулини сўз ясалиши усули сифатида қарамаслик ҳақидаги фикрлари яхши асосланган. Сўз яшаш муаммолари, жумладан, сўз яшаш усуллари борасида ўзига хос тарзда мукамал фикрлар айтган, ўз қарашларини билдирган. Олим 80-йилларда композиция усули асосий усуллардан бири эканини тан олган эди. Бироқ тил системасига янгича ёндашувлар, янги кузатишлар асосида ўз фикрини ўзгартирди. «Ўзбек тили сўз ясалиши тизими» қўлланмасида композиция усулида сўз ясалишини алоҳида усул сифатида қарамаслик кераклигини таъкидлаб 3 пунктдан иборат хулоса беради[13. Б. 16-17]. Албатта, ҳозирги кунгача ҳам, ҳозир ҳам қўшма сўз деб аталиб келинган ва от+сифат, сон+от, фёъл+от, тақлидий сўз+от, от+сифат, от+сифатдош, от+от типига ясалган бирликлар «сўз ясалиш усули билан ҳосил бўлган сўзлар

ҳисобланмайди деб таъкидлаган[14]. “Бинобарин, улар сўз ясаши тизими объектига кирмайди, таркибида бирдан ортиқ луғавий маъноли қисмнинг борлиги «қўшма сўз»лик белгиси, композиция усули билан ясалганлик белгиси бўла олмайди” каби фикрларнинг тўғри ёки тўғри эмаслиги мунозаралидир. Буларнинг ҳар бири аввало атрофлича асосланиши керак. Жумладан, қўшма сўзлар деб аталиб келинаётган янги луғавий birlikларни тан олмаслик мумкин эмас, чунки луғат, грамматикаларда ҳам қайд этилган. Лекин уларни қўшма сўзлар деб аташ керакми ёки соддалашиш жараёни содир бўлганлиги ва бир тушунчани ифодаловчи birlikка айланганини ҳисобга олиб содда сўзлар деб аташ керакми? Соддалашиш жараёни, иккита сўзнинг оддий бирикиши қўшма сўзни - шундай луғавий birlikни юзага келтира оладими? Каби саволларга жавоб топишга ҳам ҳаракатлар қилинган.

А.Ғуломов ҳам бу борада фикр юритиб, сўз бирикмалари турли хил ўзгаришлардан кейин - шу йўсинда, бирикмалигини йўқотиб бир тушунчани ифодаладиган луғавий birlikка - қўшма сўзга айланишини айтади ва ҳатто, тан олинган аффиксация усулида сўз ясаши ҳам биринчи кўринишдаги сўз ясашиш усулининг янада соддалашишидан ҳосил бўлганлигини таъкидлайди: «Тарихий жиҳатдан қараганимизда, аффиксация йўли композициядан туғилган: ўзак+ўзак-ўзак+аффикс: аффикслар аслида мустақил сўзлардан келиб чиққан: ошхона, халқобод, барибир[10. Б.24-25] деган фикр бизга маълум ёки проф.Ё.Тожиев ўзининг «Ўзбек тилида қўшма сўзларнинг ясашишга доир мақоласида[6] «Қўшма сўзлар, ҳақиқатан ҳам, икки сўзнинг оддий қўшилувчидан ясалмайди, улар, одатда, сўз бирикмаларининг фонетик, грамматик ва семантик ўзгаришлари натижасида ўзаро сингишиб кетиб яхлитлашишидан, улар орасидаги синтактик муносабатнинг йўқолишидан, лексикализациялаш асосида юзага келади, бу композиция усули тарзида шартли белгиланиши мумкин. Қўшма сўзнинг ҳосил бўлиши оддий сўз қўшилиши усулида ҳосил бўлмайди», деган фикрни айтади ва буни асослаб беради. Бундан фақат усулнинг номинигина аниқлаш кераклиги ойдинлашади. Ҳамма қўшма сўзлар шу тахлит сўз бирикмаларининг уч жиҳатдан ўзгариши ва соддалашишнинг юзага келиши билан ҳосил бўлади, баъзи тарихан ўзгаришлар ҳисобга олинмаса, ясама қўшма сўзларда маъно улар таркибидаги компонентлари маъноларидан ташкил топади, ана шу компонентлар орқали унинг ясалма эканлиги мотивланади: белнинг боғи-белбоғ, томнинг орқаси - томорқа, ерда ўсадиган ёнғоқ – ер ёнғоқ ва ҳоказолар. Қўшма сўз таркибида иккита ўзбек тилига оид, ҳозир ажратиб олса

бўладиган, мустақил ҳолда қўлланиб, маъно англатадиган бирликнинг мавжудлиги уларнинг ясалишини мотивлайди. Улардан бири бўлмаса, ясалмалик ўз қимматини йўқотади.

Профессор Ё.Тожиев бирикма таркибида фонетик ўзгариш, грамматик ўзгариш - қаратқичли бирикмаларда қаратқич шаклининг ёки эгалик шаклининг тушиб қолиши, ҳар иккаласининг тушиб қолиши, синтактик алоқанинг, яъни қаратқич-қарашлилиқ муносабатининг йўқолиши; сифатловчили бирикмаларда сифатловчи-сифатланмишлиқнинг йўқолиши; эга-кесим муносабатидаги бирикмаларда эга-кесимлик муносабатининг йўқолиши: *қумбосди, туячукди, бўрибосар, отчопар, келин тушди* оҳангнинг ўзгариши; семантик ўзгариш - маънолар қоришиб, сингишиб кетиши, бир тушунчани ифодалаш ҳолига келиши каби ана шу уч ўзгариш бўлмаса, бирикма қўшма сўзга айланмаслигини кўрсатади (сув+тупроқ-улар сингишиб, қоришиб кетишидан бир тушунча ифодаловчи лой сўзи вужудга келгани каби). Демак, қўшма сўз тилда бор бўлса, унинг мавжудлиги тан олинган бўлса, у ҳақиқатан ҳам, тилда мавжуд бирликлар воситасида- шулар асосида ҳосил бўлган бўлса, луғатларда қайд этилса ва луғавий бирлик саналса, кўринадики, у - янги сўз, айнан, янги ясалган, янги ҳосил қилинган сўз - луғавий бирликдир. Албатта, у аффиксация усулидаги ясалган эмас, унинг ясалиши бошқа усулда, яъни сўз бирикмасининг юқорида айтилган уч ўзгариши асосида бирикмаликдан чиқиши, таркибидаги компонентларнинг бир-бирига сингиши усулида ясалган. Унга аффиксация усулидаги ясалиш ҳолатини татбиқ этиб бўлмайди. Қўшма сўзнинг мотивланиши ҳам, таркибий қисмларининг хусусиятлари ҳам бошқачадир. А.Ғуломов қўшма сўзларга ана шу жиҳатларидан келиб чиқиб, ўзига хос ясалиш усули борлигини ҳисобга олиб ёндашган. Шунга кўра, буни алоҳида усул сифатида белгилаган. Туркий тилшунослиқнинг минг йиллик тарихи давомида ҳам олимлар шу ва шунга ўхшаш яна кўп жиҳатларни эътиборга олиб бу усулда янги бирлик вужудга келишини қайд этишган.

ХУЛОСА

Юқоридагилардан келиб чиқиб шуни айтиш мумкинки, олимнинг ХХ асрнинг 70 йилларида сўз ясалишига ҳам тарихан, ҳам замонавийлик нуқтаи назаридан ёндашган ҳолда ўзбек тилида сўз ясалишининг учта усулини кўрсатиши, «...улар ичида ҳозирги кунда аффиксация ва композиция усуллари етакчилик қилиши, фонетик усул эса ўз фаоллигини деярли

йўқотган», деган фикри ҳамон ўз кучини йўқотган эмас.

-биринчидан, ривожланган тилшуносликларнинг барчасида ҳали ҳеч ким композиция усулида сўз ясаши мавжуд эканлигини асосли тарзда инкор этмаган (уни синтактик, лексик-синтактик, семантик-синтактик усуллар тарзида номлаганлар борлиги маълум), рад эта олган эмас;

-иккинчидан, ҳали туркий тилшуносликда, ҳатто, опке типдаги бирликларни префиксация усулида сўз ясашига киритиб, туркий тилларда ҳам префиксация бор-префикслар мавжуддир-деб олимлар изоҳлаган[1;2;7] ва А.Ғуломов қайд этган фонетик усулда сўз ясаши асосли тарзда бекор қила олган эмаслар. Бироқ бу усулнинг, ҳақиқатан ҳам, тил тарихида мавжуд бўлганлигини қўллаб-қувватловчи, буни атрофлича ўрганишга даъват этувчи, фактларга асосланган ҳолда, бу усулни тан олувчилар бор.

Мазкур ҳолатлар А.Ғуломов тадқиқотларининг ўзбек тили фактларига тўла асосланганлиги, чуқур таҳлиллар асосида хулосаланганлиги, тилшунослик тараққиёти учун назарий манба бўлганлигини яна бир бор тасдиқлайди.

REFERENCES

- 1.Sharipov F.G. Attitude to the plural affix in Uzbek language // Buxoro davlat universiteti Ilmiy axboroti. –Бухоро. 2021. №1. –Б.50-64.
- 2.Азимов П. Префикасаия в туркменском языке. -Ашхабад, 1947.
- 3.Баскаков Н.А. Каракалпакский язык. -Москва, 1952.
- 4.Ғуламов А. Ўзбек тилида тарихий сўз ясаиш масалалари: Фил.фан.док. дисс. Автореферат. -Тошкент, 1955.
- 5.Ғуломов А. Ўзбек тилида сўз ясаиш йўллари ҳақида. –Тошкент, 1949.
- 6.Тожиёв Ё. Ўзбек тилида қўшма сўзларнинг ясаишига доир // Ўзбек тилшунослигининг долзарб масалалари. –Тошкент: ЎзМУ илмий ишлари тўплами, 2009.
- 7.Поцелуевский А.П. Происхождение в личных и указательных местоимений. -Ашхабад, 1947.
- 8.Раҳматуллаёв Ш. Ўзбек тилининг этимологик луғати. –Тошкент: Университет, 2000.
- 9.Тожиёв Ё. Ўзбек тили морфемикаси, Тошкент, 1992.
10. Ўзбек тили грамматикаси. –Тошкент: Фан, 1975. №1.
- 11.Ўзбек тилининг илмий грамматикаси. –Тошкент: Фан, 1975.
12. Усмонова М.К. Ўзбек тилида соддалаиш: (ясама сўз ва сўзшакллар

мисолида) фил. фан. ном. Диссертацияси. -Тошкент, 2012.

13. Ҳожиёв А. Ўзбек тили сўз ясагиши. –Тошкент: Ўқитувчи, 1989.

14. Ҳожиёв А. Ўзбек тилида қўшма, жуфт ва такрорий сўзлар. –Тошкент, 1963.

15. Ҳожиёв А. Ўзбек тили сўз ясагиши тизими. –Тошкент: Ўқитувчи, 2007.

16. Шанский Н.А. Очерки по русскому словообразованию.-Москва: МГУ, 1968.

17.Шведова. Грамматика современного русского литературного языка. – Москва: Наука, 1970.